

NÁZVY SLOVENSKÝCH VRCHOV.

Naše vrchy milujeme, lezieme na ne, užívame si výhľady z ich vrcholov a obdivujeme majestátnosť, s akou sa dvíhajú nad okolitou krajinou. Nie náhodou sú aj v štátnom znaku Slovenskej republiky, i keď z tých troch kopčiek sú dnes naše už len dva. Názvy najznámejších vrchov pozná snáď každý. Prečo nesú vrchy práve názvy, pod ktorými ich poznáme? Aké sú ich najčastejšie a aké najbizarnejšie názvy? Pozrime sa na to bližšie.

Názvy ktorých vrchov by vám napadli ako prvé? Išlo by pravdepodobne o tie najslávnejšie ako sú Gerlachovský štít (v minulosti premenovaný aj na Štít Františka Jozefa alebo Stalinov štít), Kriváň, Lomnický štít, Chopok, Ďumbier, Kráľova hoľa, Veľký Rozsutec, alebo tie, ktoré dôverne poznáte zo svojho bezprostredného okolia. Premýšľali ste však niekedy nad ich pôvodom? Prečo ich ľudia nazvali tak, ako ich dnes poznáme? Čitateľ s hravým duchom si môže svoje poznatky o vrchoch preveriť v krátkom kvíze, ktorým sa zahreje pred vstupom do hlbších zákutí názvoslovía.

Štandardizované názvy vrchov, dolín, priesmykov, sediel, riek a iných geografických objektov na Slovensku **má na starosti Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky** podľa pravidiel slovenského pravopisu so súhlasom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Názvy sú záväzné nielen pre vydavateľov kartografických diel, odborných publikácií, ale aj na používanie v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie a v úradnej činnosti orgánov verejnej správy. Zrejme nik nepozná presný počet slovenských vrchov, z ktorých sa len zlomok môže pochváliť vlastným názvom. I tak má **kompletný zoznam pomenovaných vrchov 279 strán formátu A4**. Obávam sa, že priemerný Slovák má problém aj s určením pohorí, ktoré na rozdiel od vrchov zaberajú oveľa väčšiu plochu a sú dobre viditeľné aj na topografickej mape Slovenska malej mierky. Ak si myslíte, že vás sa to netýka, pozrite si pre istotu mapu geomorfologického členenia (.kmz pre Google Earth, interaktívna slepá mapa), alebo sa rovno preskúšajte.

Pohoria.

Etymológia názvov pohorí môže neraz uľahčiť ich lokalizovanie. Všimli ste si, že **pohoria patriace pod oblasť Beskýd sa rozprestierajú pozdĺž hraníc?** Slovo má germánsky pôvod vo výraze besked, ktorý znamenal rozdelenie, rozhranie. Beskydy sú teda hory na rozhraní, hraničné. Kottov slovník vysvetľuje Beskydy trochu odlišne, ako horu na hranici medzi dvomi vyššími, cez ktorú sa chodí. Poľské hraničné pohorie Bieszczady len potvrdzuje, že spojenie Beskýd s hranicou má zdravý základ. Okrem Beskýd **sa u nás často vyskytujú aj Magury**. Pomenovanie Magura sa často vysvetľuje ako moja hora (ma gura). Ďalším vysvetlením môže byť praindoeurópsky pôvod, mag - mohutný. V skutočnosti ide pravdepodobne o slovo rumunského pôvodu, ktoré sa k nám dostalo počas valašskej kolonizácie (ako napokon aj slová bryndza, košiar, vatra, grúň a iné). Slovom sa označovali vrchy mohylovitého tvaru. **Pôvod názvu Fatra** má, ako to už v etymológii býva, viacero vysvetlení. V publikácii Zeměpisná jména Československa (1982) sa o ňom píše nasledovné. "Uvádza sa spočiatku len ako meno hory (r. 1425 Fatra, r. 1284 sa však uvádza ako osobné meno Nycolas dictus Fatra - "Mikuláš zvaný Fatra"). Ako názov pohoria sa slovo objavuje až od 18. storočia, pričom je jeho pôvod nejasný, zrejme už predslovanský. Niekedy sa dáva do súvislosti s nem. vater / otec (v protiklade k Matr - údajne od lat. mater / matka, ale tento výklad je asi len ľudovou etymológiou. Podrobnejšie sa etymológiou názvu Fatra zaoberal Šimon Ondruš v článku Pôvod názvov slovenských vrchov, hradov a stolíc, ktorý vyšiel v zborníku Studia Academia Slovaca 9 v roku 1980. Podľa autora je treba dôvod pomenovania vrchov hľadať v ich rozľadňovej a strážnej funkcii, keďže je z nich dobrý výhľad na okolité doliny (patra - patriiti - pozerat'). Etymológii názvu nášho najvyššieho pohoria sa venuje článok na Wikipedii, kde sa dočítame, že **názov Tatry** pravdepodobne **pochádza z praslovanského názvu Tritri**, čo znamená „skaly“, alebo „skalné štíty“. Ďalšou možnosťou je odvodenie od keltského slova tamtra s významom „hnedý“ alebo „tmavý“. Názov pripomína aj ukrajinský výraz toltry pre „kameň“, či „štrk“, význam Tatry by teda mal byť v zmysle „skalnaté hory“. Prvá zmienka tohto názvu je z roku 999, kedy české knieža Boleslav II. na svojej smrteľnej posteli spomína na dobu, kedy České kniežatstvo siahalo až po Tritri montes. Samotný názov Tatry sa prvýkrát spomína v roku 1086 v donačnej listine nemeckého cisára Henricha IV., ktorý ohraničil Pražské biskupstvo aj horami Tritri. V roku 1125 sa v Kosmovej kronike spomína už názov Tatri. Z pohorí sa nakoniec pristavme pri východoslovenskom sopečnom pohorí zvláštneho názvu **Vihorlat**. Predpokladá sa, že názov je odvodený od vy-hor-l-ať, čo znamená vyhoreniská, vypáleniská. Medzi dnes už celkom komické vysvetlenia možno zaradiť to od pána Boguslawského (viď článok O názve Vihorlatu), ktorý sa domnieval, že názov Vihorlat je dôkaz toho, že sa Slovania dostali na úpätie tohto pohoria ešte vtedy, keď ako sopečné pohorie vyhárало. Podľa tohto výkladu bývali Slovania v pohorí od veľmi dávnych, predhistorických časov. Škoda, že kedysi neboli poznatky z geológie dostupnejšie. Nemuseli sme sa dnes nad takýmto ozaj podivuhodným datovaním čudovať. Ale **ktovie, možno sme tu my Slováci, ozaj už od treťohôr. Matičiari by to mali hlbšie preskúmať!**

Vrchy.

Vrch, kopec, hora, grúň - slová, ktoré u nás opisujú výraznejšiu terénnu vyvýšeninu. Neraz sa však stávajú aj samotnými názvami konkrétnych vrchov. Zdrobneliny Hôrka a Vršok to dokonca dotiahli až na popredné priečky v zozname najčastejších názvov slovenských vrchov. Vrchov s veľkým začiatočným písmenom máme u nás presne jedenásť. Ide

zrejme o vrchy v krajine, ktorá nimi veľmi neoplýva, alebo ide o prejav absencie originality ľudí žijúcich pod nimi? Pôvod názvov jednotlivých vrchov sa dá rozdeliť do niekoľkých kategórií. Niektoré boli pomenované na základe svojho tvaru (napr. Ostrý vrch, Ploská, Okrúhle), farby (Biely kameň, Červený kameň, Čierne) iné podľa funkcie (Šibeničný vrch, Strážny vrch, Hraničný vrch, Kalvária, Baníkov, Košariská), mena svojho majiteľa (Gombošov vrch, Hriňova hora, Malčekova skala, Petříkov vrch), prevažujúcej vegetácie (Agátový vrch, Jasenie, Lipovec, Smrečiny, Tŕnie), alebo zvierat (Jelenia skala, Medvedí vrch, Mravčí kopec, Sokolia veža). Pri niektorých názvoch jeden však ozaj nevie. Ako premýšľam - tak premýšľam, neviem, čo mohlo viesť ľudí k pomenovaniu vrchov názvami, ktoré som osobne zaradil do kategórie bizarné. Aby som zas neklamal, pre niektoré z týchto názvov sa dôvody pomenovania vytušiť dajú, sú však natoľko komické, že by bola škoda nepodeliť sa o ne v plnom rozsahu. Uznajte sami: Bogota, Bohovie vrch, Bolehlav, Bozajvršok, Božia stupaj, Brat, Cez vrch, Cicka, Čapica, Čaprštán, Čertova svadba, Čikôška, Človek, Človečí vrch, Človečia hlava, Človekovo, Človečík, Čudácka, Dajdomb, Dobrák, Doktorovec, Drndáč, Farba, Gagurka, Gorilova Kykula, Haľagoš, Hejbarok, Hladná, Hlúpy, Hluchá, Hnusné, Hrozný vrch, Chropatinec, Chudákov vrch, Chujavy, Chvastkov, Ihriská, Jeruzalemský vrch, Kačurák, Kamenné mlieko, Koľvek, Koťor, Kotrgál, Křč, Krpec (1031 m!), Kúpeľ, Kytkaňa, Lopata, Malá Kurňa, Malá Morda, Malá Mela, Malá Pipitka, Malý Peňažník, Mesiačik, Mindžová, Motrogon, Na horu, Na vrchu, Ohrablo, Papajvršok, Paptrný vrch, Paradajs, Peklo, Pipíš, Požiar, Raj, Saganovec, Satan, Sedem chotárov, Strčihlava, Škaredé, Tatry (481 m vysoký vrch pri Pezinku), Terno, Traja jazdci, Trasľavý vrch, Tri chotáre, Trtálka, Veľká Morda, Zakázané.

Už v úvode som sľuboval **rebríček najčastejších názvov slovenských vrchov**, no schválne som si ho nechal až nakoniec. Je celkom prekvapivý, ak ste tipovali, že najčastejším vrchom u nás je Poľana, Vysoká, alebo Javorina, mýlite sa. **Víťazom je jednoznačne Ostrý vrch.** Alebo Ostré vrchy? **Celkovo ich na Slovensku máme päťdesiatdeväť.** Striebornú medailu si delí päťdesiat Skaliek a do bronzovej hryzie tridsaťdeväť Hôrok. Kompletný rebríček všetkých najfrekvencovanejších názvov si môžete pozrieť nižšie v grafe. Sedem Muráňov, päť Ostredkov, štyri Kláky, či tri Babie hory ešte majú čo dobiehať.

Verím, že vás tento krátky exkurz do názvoslovia slovenských vrchov zaujal a už čoskoro sa na nejaký osobne vyberiete. **Vyberať si je z čoho, jeden deň Raj, druhý Peklo.** Zdolať Veľkú Mordu, či Človeka, najesť sa na Papajvršku, alebo si užiť na Bozajvršku. Byť s priateľmi v rovnakom čase na Poľane, Kriváni alebo Muráni a napriek tomu sa nestretnúť. Je jedno, aký vrch si vyberiete. Navštívte aj taký bez mena, dajte mu vlastné a presadte ho! Aj na malom vrchu sa dajú robiť veľké veci.

Peter Farárik, pondelok 7. októbra 2013 18:30